

DE REPARATIE KO 100 JAAR NA D

In de oksel van de spoorlijn Amsterdam – Rotterdam ligt vlakbij het Haagse NS station Moerwijk het stadsdeel Spoorwijk. Het was bij ontstaan een vriendelijke wijk met eengezinswoningen en sociale woningbouw. Een schrijver in het ‘Weekblad tot behartiging der belangen van Huis- en Grondeigenaren en Bouwkundigen in Nederland’ noteerde in 1923 met nauw verholen afgrijzen: ‘op den duurste grond komen ... arbeiderswoningen’. De Haagse gemeente leidde met graagte bezoekers rond. In zijn hoogtijdagen droeg de wijk als bijnaam ‘koperen knopenbuurt’, omdat er veel geüniformeerde beambten woonden. Dat was toen. Op de rand van de eeuwwisseling plaatste het ministerie van VROM Spoorwijk op de lijst van grootste probleemwijken van Nederland. En dat terwijl Berlage in 1908 de plannen ervoor tekende, die zeer vernieuwend waren dankzij de ruime opzet en veel openbare ruimte.

Op www.spoorwijkbenik.nl heeft Anja Haasbeek de geschiedenis van Spoorwijk in kaart gebracht. Zij constateert dat de compromissen die bij de uitvoering van het stedenbouwkundig plan van Berlage werden gemaakt, bij voorbaat van Spoorwijk een achtergestelde wijk maakten. De gemeentearchitecten wilden liefst zo minimaal mogelijk te werk gaan, om de kosten van de arbeiderswoningen zo laag mogelijk te houden. Misschien ligt hier de kiem voor het latere verval van Spoorwijk. Feit is dat dit deel van Den Haag te kampen kreeg met de bekende problemen van achterstandswijken.

De grootschalige vernieuwing onder de projectnaam Nieuw Spoorwijk, waartoe rond 1998 werd besloten, omvat de sloop van 1.300 woningen, waarvoor 800 woningen terugkomen. Het project wordt in drie fasen uitgevoerd, om tijdens het werk zoveel mogelijk bewoners in de transformerende wijk te houden, om redenen van betrokkenheid en sociale veiligheid.

Koos Kok van MASSA BUREAU VOOR ARCHITECTUUR maakte het stedenbouwkundig plan voor Nieuw Spoorwijk. Hij werkte toen bij KUIPERCOMPAGNONS. Dat bureau maakte ook de architectonische ontwerpen voor Fase I. Fasen II en III werden ontworpen door MASSA BUREAU VOOR ARCHITECTUUR.

STENIG

Koos Kok roemt het oorspronkelijke stedenbouwkundig plan van Berlage uit 1908 en betreurt de wijze waarop het werd uitgevoerd. 'Door de ernstige verdichting bleef er weinig van de ruimtelijkheid en kwaliteit van Berlage over. Berlage had woningen met kleine tuintjes en tuinmuurtjes getekend. Dat gaf een heel idyllisch beeld in een tijd zonder auto's. Het had een heel dorpse sfeer door de relatief kleine huizen met kapjes. Maar toen ik er voor 't eerst kwam, viel me meteen op hoe stenig de wijk overkwam. Stenig en met veel blik.' In Spoorwijk bladderde de charme van de wijk

als oude verf van een slecht onderhouden huis. Volgens Kok voldeed chirurgisch ingrijpen niet meer. 'De problemen waren te groot en verspreid om daar nog baat bij te hebben.'

In zijn stedenbouwkundig ontwerp probeerde Kok de oorspronkelijke kwaliteit te hervinden en gebruikte daarvoor het plan van Berlage als onderlegger en inspiratiebron. Als eerste keren er na de sloop veel minder woningen terug. Een andere beslissing ging tegen de heersende trend in (voor-)tuinen te bestraten. In plaats daarvan creëerde Kok in zijn ontwerp mogelijkheden voor meer groen in de vorm van iets verhoogde plantenbakken. 'Het oogmerk is bewoners te bewegen tot het aanbrengen en onderhouden van groen als investering in hun wijk,' stelt Kok.

Wie nu door Spoorwijk loopt, kan het verschil tussen 'Nieuw Spoorwijk' en de rest van de wijk niet ontgaan. De kabouterachtige huizen met puntdaken contrasteren sterk met de rijzige nieuwe bebouwing. 'Het verhogen van de bestaande tweelaags bebouwing naar drie-

DMT ATO

laags zorgt voor die gewenste uitstraling,' zegt Kok.

FIJN PLASTIEK

In het gehele plan van Nieuw Spoorwijk komen meerdere woonkwaliteiten voor. Aan de bredere Hasebroekstraat, die als een hoofdstraat fungeert, staan afwijkende woontypen, terwijl aan omliggende straten meer conventionele woningen zijn gekomen. 'Dat laatste is om het grootste deel van de woningvoorraad bereikbaar te houden voor mensen,' verklaart Kok. De beslissing om verschillende woontypen te realiseren die per straat verschillen brengen, komt ook voort uit de wens differentiatie in bewoners te bereiken. Het hoeven niet allemaal meer 'koperen knopen' te zijn.

De aansluiting op het oorspronkelijke plan van Berlage, waarbij twee bestaande blokken van dertig meter werden ingewisseld voor een breed blok, bredere straten met huizen en voortuinen en een parkstrook, helpt ook mee bij het verwezenlijken van een andere wens van Kok, namelijk het betrekken van bewoners en het wonen op de straat. Met duidelijke afkeer spreekt hij over de zo vaak geuite veronderstelling van makelaars dat de plaatsing van de keukens aan de voorzijde van het huis tegemoet komt aan de wens van woonconsumenten. 'Als ik ook maar één keer de gelegenheid krijg daarover zelf met bewoners te praten, komt er iets heel anders uit,' zegt hij. Op sommige plaatsen in Nieuw Spoorwijk is het hem gelukt de trend te keren. Maar op sommige plekken is dat tot zijn spijt niet gelukt, onder andere in het geval van binnenhoven in Fase III die nu in uitvoering is en waar de keukens aan de hofzijde zijn geplaatst.

De woongebouwen die het bureau van Kok ontwierp, worden dan ook door een voordeur aan de straat ontsloten. Aan de Hasebroekstraat ontwierp MASSA losse woningparen met een groene ruimte tussen de woningen in. Kok besteedde aandacht aan detaillering in het gehele project met wat hij 'fijn plastic' noemt. Uitspringend en inspringend metselwerk. 'Elke woning wordt afzonderlijk aangegeven door een samenspel van parcelering en compositie', licht Kok toe. 'De begane grond markeren we door inspringende penant. In de lagen daarboven hebben we een sneller ritme van drie uitspringende penanten per woning gemaakt. Via dat ritme houden we de gehele straatwand als een samenhangend geheel bijeen. De raampartijen zijn steeds gebonden aan de penanten.' Opvallend zijn verder de terrassen op de eerste en tweede verdieping die sommige woonplaattegronden mogelijk maakten. Die doorbreken de straatwanden en verlevendigen de straatruimte. Evenzeer opvallend is het krachtige beeld van de stalen kasten rondom de ingesneden buitenruimten van de appartementen.

Kok heeft in het stedenbouwkundig plan ook het materiaalgebruik voorgeschreven. Zijn bureau werkt vaak met baksteen, laat hij weten, wat misschien wordt onderstreept door de gevleugelde baksteen in het bedrijfslogo. 'Voor Spoorwijk heb ik bewust voor aardekleuren gekozen, met als uitzondering de binnenhoven, waar de steen licht van kleur is.' Een mooi detail zijn de forse dakoverstekken in het project. Vaak zijn die van hout, soms van baksteen. Nieuw Spoorwijk is, volgens Kok, 'Haagser' geworden. Er gaat een trots uit van de wijk waarvan Kok hoopt dat die zal leiden tot een robuuster sociaal milieu en die Spoorwijk definitief van de VROM-lijst van grootste probleemwijken zal halen en houden.

